

ปัจจัยที่มีผลต่อแนวพระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ก่อนที่จะศึกษาถึงแนวพระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาถึงปัจจัยที่มีผลต่อแนวพระราชดำริทางการเมืองของพระองค์ท่านเสียก่อน ปัจจัยหรือสาเหตุหลักกันในพื้นที่มีอยู่ ๒ ประการ ประการแรกคือปัจจัยภายนอกอันได้แก่สภาพแวดล้อม หรือสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้น ปัจจัยอีกประการหนึ่งคือปัจจัยภายในอันได้แก่สิ่งที่เรียกว่า "What makes man tick" ในที่นี้ก็คือ สภาพธรรมชาติของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (Nature of man) หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ภูมิหลังของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั่นเอง โดยจะเลือกศึกษาพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับแนวพระราชดำริทางการเมืองเท่านั้น

๒.๑ ภูมิหลังทางการเมือง

ปัญหาสำคัญของเหตุการณ์บ้านเมืองที่เมืองไทยประสบอยู่ในขณะนั้น คือ ปัญหาเรื่องแนวความคิดทางการเมือง กับ ปัญหาเรื่องการค้าเสรีธุรกิจ

๒.๑.๑ ปัญหาเรื่องแนวความคิดทางการเมือง เราต้องยอมรับความจริงข้อหนึ่งว่า ปัญหาเรื่องนี้ได้เริ่มมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นสมัยที่ไทยต้องเผชิญกับลัทธิจักรวรรดินิยมตะวันตก อารยธรรมตะวันตกเผยแพร่เข้ามาทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จนทำให้เกิดปัญหาของการรับและการผสมผสานอารยธรรมเหล่านั้นเข้ากับอารยธรรมไทย

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ท่านทรงเห็นว่า การปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นการปกครองที่มีรูปแบบเหมาะสมที่สุดสำหรับเมืองไทย เนื่องจากคนไทยยังไม่มีคุณลักษณะเหมือนชาวตะวันตก ฉะนั้น การปกครองที่ชาวตะวันตกใช้คือคือการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยจึงยังไม่เหมาะสมกับคนไทย และเมื่อเป็นดังนี้ระบอบประชาธิปไตยจะไม่นำผลดี

มาสู่เมืองไทยในขณะนั้น หากแต่จะนำมาซึ่งความยุ่งยาก (๑) แต่อย่างไรก็ตามนโยบายพัฒนาคน (๒) เพื่อจะได้เป็นกำลังพัฒนาประเทศของพระองค์ท่านได้กลายมาเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านความนึกคิดทางการเมือง ซึ่งจะเห็นได้ในรัชสมัยของพระองค์ท่านและจะทวชนในสมัยต่อ ๆ มา

การททหายเรื่องแนวความคิดทางการเมืองเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๒๗ หรือ ปีมะโรงชเรศ ๑๐๓ คณะบุคคลซึ่งประกอบด้วยเจ้านายและข้าราชการอันเป็นผลผลิตของนโยบายพัฒนาคน ได้พร้อมกันกราบบังคมทูลถวายความเห็นเรื่อง การเปลี่ยนแปลงการปกครอง (๓) หากแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ทรงมีพระบรมราชธิบายพร้อมด้วยยกเหตุผลประกอบว่า ยังไม่ถึงเวลาสำหรับเมืองไทย ในขณะนั้น การททหายแนวความคิดทางการเมืองครั้งที่สองเกิดขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ (ร.ศ. ๑๓๐) ในต้นรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกกันว่า "กบฏ ร.ศ. ๑๓๐" เกิดขึ้นจาก

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ในเรื่องนี้ปรากฏชัดในพระราชนิพนธ์ ไกลบ้าน เล่ม ๒ (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๖๖) และ พระบรมราชธิบายว่าด้วย การจัดการเปลี่ยนแปลงแก้ไขการปกครองแผ่นดิน (พระนคร : โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๑๓).

๒ การพัฒนาคนในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ กระทำโดยความพยายามให้การศึกษา และฝึกคน เพื่อจะได้เป็นแรงงานที่มีประสิทธิภาพ (นโยบายนี้เพิ่งเล็งไปที่เจ้านายในราชวงศ์จักรี ข้าราชการ ทหาร และข้าราชการพลเรือนเป็นลำดับแรก) ในที่สุดนโยบายนี้ก็เปรียบเสมือนดาบสองคม คือสนองการ ปรับปรุงโครงสร้างทางการบริหารในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้ และขณะเดียวกันระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทยก็ถูกโค่นลงด้วยน้ำมือของคนรุ่นใหม่หรือคนที่ได้รับการพัฒนานั้นเอง

๓ โปรดดูรายละเอียดในพระบรมราชธิบาย ว่าด้วยการจัดการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน ซึ่งอ้างแล้ว.

นำมือของคณะบุคคลที่เป็นผลผลิตของนโยบายพัฒนาคน (๑) เช่นกัน การทลายครั้งหลังรุนแรงกว่า ครั้งแรกมาก หากจะพิจารณากันที่เจตนา การทลายครั้งแรกมีเจตนา เพียง(เพื่อป้องกันปัญหาและแนววิธีแก้ไข) แต่การทลายครั้งกบฏ ร.ศ. ๑๓๐ มีเจตนามากไปกว่านั้น กล่าวคือ ประการแรกจะเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ซึ่งมีพระมหากษัตริย์อยู่ในกฎหมายรัฐธรรมนูญ โดยไม่คำนึงว่าพระมหากษัตริย์พระองค์นั้นจำเป็นต้องเป็นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ประการที่ ๒ เปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบบสาธารณรัฐตามแนวการปฏิวัติของ ดร. ซุน ยัตเซนแห่งประเทศจีน (๒) แต่ทว่าการกระทำครั้งนี้ต้องล้มเหลว(เพราะมีเจตนาขัดแย้งไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นสำคัญ) อนึ่ง ใครขอให้สังเกตุเจตนาของกบฏ ร.ศ. ๑๓๐ ที่ว่าจะทำการเปลี่ยนแปลงการปกครองให้เป็นระบบสาธารณรัฐ เจตนาอันส่อให้เห็นถึงแนวความคิดอีกแนวทางซึ่งเพิ่งอุบัติขึ้นในเมืองไทย นั่นคือแนวความคิดแบบสาธารณรัฐประชาธิปไตย (๓) ซึ่งต่างไปจากแนวความคิดทางการเมืองของไทยที่มีมาแต่ก่อน คือแนวความคิดในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา ฉะนั้น เมื่อมาถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงอาจกล่าวได้ว่าบรรยากาศทางการเมืองตึงเครียดมาก

๑ ไปรคศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับคณะบุคคลและเรื่องราวของ กบฏ ร.ศ. ๑๓๐ จาก ร.ศ. เจริญ ศรีจันทร์ และ ร.ศ. เนตร พูนวิวัฒน์ เรื่อง การปฏิวัติครั้งแรกของไทยโดยสังเขป ร.ศ. ๑๓๐ พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ ร.ศ. เจริญ ศรีจันทร์ เมษายน ๒๕๑๘.

๒ หลวงจักรปณัศศิริสวัสดิ์ เรื่องของเจ้าพระยามหิธร พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยามหิธร (ลออ ไกรภูมิ) ๑๕ พฤศจิกายน ๒๔๘๘ หน้า ๘๒.

๓ สืบเนื่องมาจาก ดร. ซุน ยัตเซน ได้เป็นผู้นำการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองของจีนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบบสาธารณรัฐประชาธิปไตย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๓ เป็นต้นมา ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อสนับสนุนการปฏิวัติของจีน และมีการจัดตั้งสมาคมลับขึ้นหลายสมาคม มีพฤติการณ์ส่อไปในทางส่งเสริมและเผยแพร่ลัทธิไตรราชฎรของ ดร.ซุน ยัตเซน พฤติการณ์ดังกล่าวอาจทำให้เกิดความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงประเพณีการปกครองของไทย ผู้ที่สนใจเรื่องนี้ขอแนะนำให้ศึกษาเพิ่มเติมจาก ณรงค์ พวงพิศ, "ความเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว" วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๑ เล่มที่ ๓ (เมษายน ๒๕๑๕) หน้า ๑-๑๐.

เนื่องจากต้องเผชิญกับการท้าทายทางการเมืองซึ่งพุ่งพรูออกมาเป็น ๒ แนว คือแนวทางประชาธิปไตยแบบรัฐสภา กับแนวทางสาธารณรัฐประชาธิปไตย ในขณะที่เมืองไทยยังคงอยู่ในแนวของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เลียง เรียกร้องจากคนรุ่นใหม่ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง โดยที่พวกเขาจะต้องมีส่วนร่วมในสถาบันต่าง ๆ เหล่านี้ยิ่งทวีขึ้นทุกที เพราะฉะนั้นปัญหาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จะต้องคัดค้านพระราชกฤษฎีกาคือปัญหาที่ว่า ถึงเวลาที่ควรที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว หรือยัง ใครจะเป็นผู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง หมายถึงพระมหากษัตริย์ผู้นำประเทศจะทรงนำการเปลี่ยนแปลงหรือประชาชนจะเป็นผู้กระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงนั้นจะเปลี่ยนไปในแนวใด เหล่านี้คือปัญหาที่น่าขบคิด

๒.๑.๒ ปัญหาเรื่องการเศรษฐกิจ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อต้นปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สงครามโลกครั้งที่ ๑ ยุติมาแล้วประมาณ ๗ ปี แต่กระนั้นก็ตามภัยอย่างหนึ่งจากสงครามครั้งนั้นก็ยังคุกคามนานาชาติอยู่ นั่นคือภัยทางเศรษฐกิจที่คุกคามทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยด้วย แต่สำหรับกรณีของประเทศไทย ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจตกต่ำนี้ทำให้เป็นเพราะผลสะท้อนมาจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ อย่างเดียวไม่ ยังเป็นผลมาจากการใช้จ่ายเงินในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีผู้ศึกษาคนควาเรื่องการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่างจริงจังผู้หนึ่ง คือ น.ส.พร เทญ อัมตระกูล (๑) ซึ่งได้สรุปถึงเรื่องการใช้จ่ายเงินในสมัยนั้นไว้ว่า

"...รัฐบาลมิได้ใช้จ่ายเงินเสริมสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยตรงมากนัก รายจ่ายของประเทศส่วนใหญ่ได้สูญเปล่าไปในทางที่ไม่ให้ผลต่อการพัฒนาประเทศ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การขยายตัวของรายจ่ายในงบประมาณแผ่นดินมิได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของรัฐบาลที่เพิ่มขึ้นในทางสร้างสรรมากไปกว่าเดิม ในขณะที่รายจ่ายส่วนใหญ่ แนนหนักไปในทางที่ไม่เกิดผล และรายได้แผ่นดินไม่เพียงพอที่จะเพิ่มขึ้นนั่นเอง"

๑. น.ส.พร เทญ อัมตระกูล อ.ม.ประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ศึกษาคนควา เรื่องการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันเป็น
อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

และได้กล่าวถึงสาเหตุของการขาดดุลในครั้งนั้นอันยังผลสืบต่อมาถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า นับตั้งแต่พุทธศักราช ๒๔๖๐ ถึง ๒๔๖๒ ได้เกิดอุทกภัยติดต่อกันมาทำให้ชาวเสียมหายถึงกับเกิดภาวะการขาดแคลนข้าวสำหรับบริโภคภายในประเทศอย่างหนัก เศรษฐกิจของไทยวางพื้นฐานอยู่บนการเกษตรกรรม และชาวเป็นผลิตผลที่สำคัญอย่างเดียวทางการเกษตรที่หารายได้อย่างคงามให้ประเทศ เมื่อเกิดภาวะการขาดแคลนข้าวสำหรับบริโภคภายในประเทศ รัฐบาลจึงประกาศห้ามส่งสินค้าข้าวออกนอกประเทศ ผลของการวางมาตรการดังกล่าวก็คือ ฤดูกาลคาเปลี่ยนแปลงและยังงผลให้เสถียรภาพทางการเงินสั้นคลอน ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑

ตารางแสดงมูลค่าสินค้าเขาและออกในระหว่างพุทธศักราช ๒๔๖๐ - ๒๔๖๕

(ล้านบาท)

พ.ศ.	มูลค่า สินค้าเขา	ดัชนี พ.ศ. ๒๔๖๐=๑๐๐	มูลค่า สินค้าออก	ดัชนี พ.ศ. ๒๔๖๐= ๑๐๐	ฤดูกาลคา	ดัชนี พ.ศ. ๒๔๖๐ = ๑๐๐
๒๔๖๐	๕๓.๐	๑๐๐.๐	๑๒๓.๘	๑๐๐.๐	๒๖.๘	๑๐๐.๐
๒๔๖๑	๑๐๓.๐	๑๐๖.๐	๑๖๐.๐	๑๓๑.๐	๕๕.๐	๒๒๐.๑
๒๔๖๒	๑๓๗.๕	๑๕๒.๕	๑๗๓.๓	๑๔๓.๕	๓๗.๕	๑๕๕.๕
๒๔๖๓	๑๕๕.๖	๑๖๕.๐	๕๐.๕	๓๓.๒	๖๕.๒	๒๕๘.๐
๒๔๖๔	๑๕๕.๕	๑๕๕.๐	๑๕๓.๖	๑๕๕.๕	๓๕.๑	๑๕๒.๐
๒๔๖๕	๑๕๕.๕	๑๕๕.๕	๑๓๐.๕	๑๓๗.๐	๒๖.๒	๕๓.๕

ที่มา : พระเพท อัคระกุล การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 วิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๗ (อัครสำเนา) หน้า ๑๕๐.

รัฐบาลได้หาวิธีแก้ไขเพื่อพยุงฐานะการคลังของประเทศไว้ด้วยการขายเงินปอนด์ให้แก่ธนาคาร
ที่นำธนบัตรมาแลกกับคลัง ทว่าในการแลกเปลี่ยนเงินกับธนาคารครั้งนี้รัฐบาลเป็นฝ่ายขาดทุนให้ธนาคาร
เนื่องจากการตัดสินใจเพิ่มค่าเงินบาทตามภาวะการเงินของโลกภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ อาจแสดง
ให้เห็นจำนวนเงินสำรองคลังที่รัฐบาลสูญเสียไปในการแลกเปลี่ยนเงินกับธนาคารนับตั้งแต่เดือนเมษายน
พุทธศักราช ๒๔๖๓ ถึงเดือนธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๖๕ ได้ดังตารางที่ ๒ ซึ่งการนี้ทำให้รัฐบาลต้องตก
อยู่ในภาวะขาดแคลนเงินสำหรับการใช้จ่ายไปทันที

ตารางที่ ๒

ตารางแสดงการสูญเสียเงินสำรองคลังของรัฐบาลในการแลกเปลี่ยนเงินกับธนาคาร
ระหว่าง เมษายน ๒๔๖๓ - ธันวาคม ๒๔๖๕

เวลาระหว่าง	ขาดทุน	ขาดทุนสะสม
เมย. ๒๔๖๓ - กย. ๒๔๖๓	๘, ๖๓๔, ๖๐๐	๑๖, ๑๑๐, ๐๒๕
ต.ค. ๒๔๖๔ - มี.ค. ๒๔๖๔	๓, ๗๓๘, ๒๐๐	๑๙, ๘๔๘, ๒๒๕
เมย. ๒๔๖๔ - กย. ๒๔๖๔	๔, ๑๑๑, ๖๔๕	๒๓, ๙๖๐, ๘๗๐
ต.ค. ๒๔๖๔ - มี.ค. ๒๔๖๕	๓, ๗๖๘, ๕๘๔	๒๗, ๗๒๘, ๔๕๔
เมย. ๒๔๖๕ - กย. ๒๔๖๕	๕, ๕๕๑, ๕๐๐	๓๓, ๒๗๙, ๙๕๔
ต.ค. ๒๔๖๕ - ธ.ค. ๒๔๖๕	๕๙๖, ๑๑๐	๓๘, ๘๗๖, ๐๖๔

ที่มา : พร.พญ. อินทรระกุล เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๖

ในภาวะเช่นนี้รัฐบาลไม่สามารถนำเงินทุนสำรองมาตรฐานทองคำมาใช้จ่ายทดแทนได้ ทั้งนี้ เพราะเงินทุนสำรองที่เป็นเงินปอนด์ไม่มีเหลืออยู่เลย เหลือเพียงเงินทุนสำรองที่เป็นเงินดอลลาร์ในประเทศ จำนวน ๑.๖ ล้านปอนด์ ซึ่งรัฐบาลจำเป็นต้องเก็บสำรองไว้สำหรับการแลกเปลี่ยนเงินกับธนาคารและ การใช้จ่ายในกิจการชำระหนี้ มิฉะนั้นแล้วรัฐบาลจะต้องประสบภาวะความยุ่งยากในด้านการกำหนด อัตราแลกเปลี่ยนเงินอีกปัญหาหนึ่ง ถ้าหากเงินทุนสำรองขาดมือลง วิธีที่จะแก้ไขภาวะการเงินได้คือการ กู้เงินหรือมีระบณกคือ การถอนเงินเกินบัญชีจากธนาคารใดธนาคารหนึ่งมาใช้แทนเงินที่ขาด หากแต่วิธี หลังนี้ย่อมจะเป็นทางทำให้รัฐบาลต้องประสบความยากลำบากต่อไป รัฐบาลจึงใช้วิธีแรกคือกู้เงิน แต่ ถึงแม้รัฐบาลจะได้กู้เงินมาแล้วก็ตามฐานะทางการคลังของประเทศก็ไม่ดีขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะรัฐบาล มีเงินรายได้เหลือจากงบประมาณสะสมเป็นเงินคงคลังน้อยมากนั่นเอง งบประมาณแผ่นดินขาดดุลติดต่อกันเรื่อยมาจนกระทั่งปีพุทธศักราช ๒๔๖๖ - ๒๔๖๘ ดังตารางที่ ๓

ตารางที่ ๓

ตารางแสดงการขาดดุลระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๖๖ - ๒๔๖๘

พ.ศ.	ดุลหักยาม เมื่อต้นปี	ดุลงบประมาณ ขาดดุล (-)	รายจ่าย ประเภททุน	รายจ่ายอื่นซึ่ง ไม่ปรากฏรายการ	คงเหลือสำหรับการใช้จ่าย ยอลงอิสระของรัฐบาล
๒๔๖๕	-	-	-	-	๑๐.๖
๒๔๖๖	๑๐.๖	- ๒.๖	๕.๕	๕.๕	(-๐.๕ + ๖) = ๕.๑
๒๔๖๗	(๕.๑ + ๓๓) = ๓๘	- ๕.๕	๓.๕	๘.๕	๑๓.๓
๒๔๖๘	๑๓.๓	- ๑.๕	๓.๕	-	๓.๕

ที่มา : พร เญย ชันตระกูล เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๗.

จากการศึกษาในเรื่องการใช้จ่ายเงินแผ่นดินในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 พระใหญ่ อันตระกูล ได้ให้ข้อสรุปว่า รายจ่ายในราชสำนักเป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดปัญหาการขาด
 ดุลในงบประมาณแผ่นดิน ถึงแม้ว่าในระยะ ๓ ปีปลายรัชกาลรัฐบาลพยายามที่จะแก้ไขภาวะการขาดดุล
 และได้ออกมาตรการตรึงรายจ่ายของกระทรวงต่าง ๆ ไว้ แต่กระนั้นก็ตามเมื่อหันมาพิจารณาการรายจ่าย
 ในราชสำนักจะเห็นได้ว่า รัฐบาลต้องจ่ายเงินเกินงบประมาณให้ราชสำนักเพิ่มขึ้น เป็นจำนวนโดยประมาณ
 ๙๙% ๘๖% และ ๑๑๕% ตามลำดับปี ดังตารางที่ ๔

ตารางที่ ๔

ตารางแสดงการจ่ายเงินเกินงบประมาณของรัฐบาลให้แก่อำนาจสำนักระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๖ - ๒๔๖๘

พ.ศ.	จำนวนเงินที่ขาดดุล ในงบประมาณ	จำนวนเงินที่จ่ายเกินงบประมาณ	คิดเป็น %
๒๔๖๖	๒,๖๓๕,๔๐๑	๕๕๐,๐๐๐	๑๘
๒๔๖๗	๔,๔๘๒,๒๖๑	๒,๑๑๐,๐๐๐	๔๖
๒๔๖๘	๑,๕๓๘,๕๘๘	๒,๒๐๐,๐๐๐	๑๑๕

ที่มา : พระใหญ่ อันตระกูล เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๖ - ๑๘๗.

นโยบายการใช้จ่ายเงินของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้เกิดปัญหายุ่ยาก
 มากถึงที่ พระใหญ่ อันตระกูล ได้ศึกษาคนความมาอย่างละเอียด ซึ่งสมกับถ้อยคำสนับสนุนของชาว
 ต่างชาติซึ่งเป็นทูตอังกฤษประจำประเทศไทยในขณะนั้น ชื่อ Robert Greg ที่ได้ลงความเห็นเกี่ยวกับ
 สถานการณ์นั้นว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงเป็นคนเหตุของปัญหา (I feel that death

alone will ease the situation and I don't think he will be assassinated) (๑)

เมื่อสิ้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้ว ปัญหาที่กล่าวไว้คือทอดหมายยังรัชสมัย

ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และกลายมาเป็นปัญหาที่สอ แผลมต่อเสถียรภาพทางการเมือง หากจะเชื่อกันว่าเสถียรภาพทางการเมืองอยู่ที่ปากทองของประชาชน ซึ่งข้อเท็จจริงในขณะนั้นลทธิสังคมนิยม ซึ่งเชื่อว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดให้เกิดการเปลี่ยนแปลง กำลังแผ่ขยาย และอีกประการหนึ่ง การทุพพเทรภัยการเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจอันเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับปากทองของประชาชนซึ่งสำคัญต่อการปกครองระบอบกันโดยสมบูรณ์ ย่อมมีผลทำให้วิวัฒนาการทางการเมืองชะงักงัน ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัญหาหนึ่งของเหตุการณ์บ้านเมืองอันจะส่งผลกระทบต่อพระราชดำริทางการเมืองของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วยเหมือนกัน

๒.๒ ภูมิหลังส่วพระองค์ ก่อนเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ

พฤติกรรมของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ควรศึกษาว่าเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพระราชดำริทางการเมืองอย่างไรนั้น ควรศึกษาตามลำดับประการแรกคือ ปัญหาการสืบราชสันตติวงศ์ภายหลังกษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประการที่สองคือ พฤติกรรมทางการเมือง การศึกษาและประการที่สาม คือพฤติกรรมทางค่านิจกรรรมทางการเมือง

๒.๒.๑ ปัญหาการสืบราชสันตติวงศ์ภายหลังกษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว การปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นการปกครองที่ประชาชนยอมรับให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของรัฐและมีพระราชอำนาจโดยเด็ดขาดทั้งในด้านการบริหาร การนิติบัญญัติ และตุลาการ

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ไมโครฟิล์ม F.O. 371/10973 "Robert Greg to S.P. Waterlow", Dated (D.) 23 July 1925. Received (R) 27 Aug 1925.

การที่พระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจสิทธิขาดนี้จึงเป็นเหตุให้องค์พระมหากษัตริย์เอง เป็นบุคคลสำคัญ และเป็นเทพเจ้าของยิ่งในการมองระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อาจกล่าวได้ว่าเราอาจมององค์พระมหากษัตริย์ได้ทั้งในแง่ที่เป็นจุดเด่นที่ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของบุคคลในชาติ และในแง่เป็นจุดอ่อนของระบอบนี้ ทั้งนี้เนื่องจากกฎเกณฑ์การสืบราชสันตติวงศ์ไม่แน่ชัด บางทีกฎเกณฑ์ที่ว่าต้องสืบต่อกันมาโดยสายเลือดโดยตรง และบางทีกฎเกณฑ์ก็ออกอย่างหนึ่งที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงพระราชอำนาจและสิทธิที่จะทรงเลือกพระบรมวงศานุวงศ์เป็นพระราชทายาท ด้วยการสถาปนาท้าวหน้าเป็นกรมพระราชวังบวรหรือที่เรียกกันว่าวังหน้า ธรรมเนียมเช่นนี้มาตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสถาปนาพระเจ้านองยาเช่อพระเจ้าเอกาทศรถผู้โคตอสูเคียงมาเคียงไหลเพื่อกอบกู้เอกราชของชาติไทยจากพม่า เป็นพระราชทายาท

(๑)

การสืบราชสันตติวงศ์โดยถือสายเลือดสายตรงเป็นสิ่งสำคัญนี้ เป็นจุดอ่อนของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ตรงที่ไม่มีทางเลือกเฟ้นโดยถือความสามารถเป็นเกณฑ์ ยิ่งมีข้อสงสัยกับการตั้งตำแหน่งวังหน้าเมื่อพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่งถึงพระราชมารดาและพระอนุชา ความสับสนเช่นนี้เป็นสาเหตุที่เอื้อต่อการแย่งชิงราชสมบัติซึ่งปรากฏบ่อยครั้งในประวัติศาสตร์ไทย แต่อย่างไรก็ตามพระมหากษัตริย์ที่ปราบดาภิเษกขึ้นมาในส่วนมากก็ได้รับการยอมรับจากเอนกชนนิกรสโมสรสมมติ อันได้แก่พระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี และพระชนนีใหญ่ ซึ่งก็กล่าวได้ว่าบุคคลเหล่านี้คือตัวแทนของประชาชนในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เหตุผลอย่างหนึ่งที่ทำให้พวกเขายอมรับนั้นมาจากความสามารถของพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ ซึ่งเขานิยามเอาว่าเป็นเพราะพระบุญญาบารมีของพระองค์นั่นเอง ความไม่มั่นคงของสถาบันกษัตริย์จึงอยู่ที่หลักเกณฑ์การสืบสันตติวงศ์เป็นสำคัญด้วยคง เหตุผลที่กล่าวมานี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑. โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, "ตำนานวังหน้า" ประชุมพงศาวดารเล่มที่ ๑๑ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๗)

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ท่านคงจะทรงตระหนักพระ
 ราชหฤทัยถึงปัญหาการสืบราชสันตติวงศ์ มีพระราชประสงค์จะล้มเลิกตำแหน่งวังหน้าลง ตั้งแต่นั้นเมื่อเกิด
 วิกฤตการณ์วังหน้าในปีพุทธศักราช ๒๔๑๗^(๑) จึงเป็นโอกาสให้ทรงยุบเลิกตำแหน่งนี้ทันที และโปรดเกล้าฯ
 ให้สถาปนาตำแหน่งพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารขึ้น เพื่อเป็นแบบแผนในการสืบราชสันตติวงศ์
 ต่อไป แต่กระนั้นก็ตามขอให้สังเกตการสถาปนาสยามมกุฎราชกุมารครั้งแรกของไทย นั่นคือ การสถาปนา
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ พระราชโอรสพระองค์แรกของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 และเป็นพระราชโอรสที่ประสูติจากพระนางเจ้าสว่างวัฒนา ซึ่งในขณะนั้นยังมิได้รับพระราชทานสถาปนา
 ให้เป็นพระบรมราชเทวีตามลำดับชั้นยศพระมเหสี ย่อมแสดงให้เห็นว่ามีไคร่ทรงกำหนดให้แน่ชัดลงไปว่า
 สยามมกุฎราชกุมารจะต้องเป็นพระราชโอรสที่ประสูติจากพระมเหสีเอก จวบจนกระทั่งมีการสถาปนากุ
 มายราชกุมารครั้งที่ ๒ คือ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ พระราชโอรสที่ประสูติ
 จากพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี ถึงได้มีการดำริที่จะสถาปนาพระราชมารดาขึ้นเป็นพระมเหสีเอก^(๒)

๑ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงราชานุภาพ เรื่อง เกิม.

๒ ก.จ.ท. ไมโครฟิล์มวันที่ ๕๔ ร. ๕ ราชเลขานุการ เรื่อง รัฐมนตรีสภา

อนึ่ง หากสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศทรงพระเจริญขึ้น ซึ่งคงจะหมายถึง
 ทรงบรรลุนิติภาวะ พระราชมารดาจะได้เป็นพระราชินี พระมเหสีเอก (จากอุคม ประมวลวิทยา,
๑๐๐ เจ้าฟ้าและเสนาบดี (พระนคร : โรงพิมพ์เกษมบรรณกิจ, ๒๕๐๕) หน้า ๑๓๘) ครั้นถึงคราว
 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราช
 ดำริจะสถาปนาพระราชมารดาของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอพระองค์นี้เป็นมเหสีเอก เพื่อจะได้เป็น
 ธรรมเนียมปฏิบัติต่อไป ต่อมาปรากฏว่าหลังจากที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาสมเด็จพระเจ้า
 ลูกยาเธอพระองค์นี้เป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารได้ ๓ ปี ไคร่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้สถาปนาพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี เป็นพระบรมราชินีนาถ ซึ่งพอดีจังหวะกับที่พระนางเจ้าไคร่ทรง
 ดำรงตำแหน่ง เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินแล้วด้วย.

และเป็นโอกาสให้ทรงแย่งลำดับชั้นยศพระมเหสีในพระองค์ไว้ด้วยกัน

ลำดับที่ ๑ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ มีเพียงพระองค์เดียวคือ สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินี พระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี

ลำดับที่ ๒ พระบรมราชเทวี มี ๒ พระองค์คือ สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ บังลัง พระชนกวิญญาเสวตวิเศษ และสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระนางเจ้าสว่างวัฒนา

ลำดับที่ ๓ พระราชเทวี มีเพียงพระองค์เดียวคือ พระนางเจ้าสุชมាលมารศรี

ลำดับที่ ๔ พระอรรคชายาเธอ มี ๓ พระองค์ คือ พระองค์เจ้าอุบลรัตนนารีนาค พระองค์เจ้าเสาวภาผ่องศรี และพระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์

ลำดับที่ ๕ พระราชชายา มีเพียงพระองค์เดียวคือ เจ้าดารารัศมี (๑)

การกระทำเช่นนี้เป็นเรื่องสำคัญ เพราะหากบงบอกผู้สมควรสืบสันตติวงศ์ไว้อย่างแน่ชัดเป็นลำดับไป แต่จะอย่างไรก็ตาม ปัญหาการสืบราชสันตติวงศ์ก็มีหลายความยุ่งยากลง เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชโอรสมากมายและส่วนใหญ่อ้วนแต่มีพระปรีชาสามารถเป็นที่

ปรากฏ จนทำให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างสายเลือดโดยตรงกับความสามารถ ที่ลงความเห็นเช่นนั้น ก็เนื่องด้วยใต้อาณานิพนธ์ของพระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ พระโอรสของสมเด็จพระเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ เรื่องเจ้าชีวิตและเรื่องเกิดวังปารุสก์ พระนิพนธ์ของพระองค์ท่านพอจะบอกเราได้ เป็นนัย ๆ ว่า เกิดความขัดแย้งขึ้นในพระราชจักรีวงศ์เนื่องมาจากปัญหาการสืบราชสันตติวงศ์

ครั้นถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ท่านทรงเห็นปัญหากล่าวนี้ อย่างแน่นอน เพราะในรัชสมัยนี้แต่เขาวาพระเจ้าน้องยาเธอจะเป็นกษัตริย์บ้าง จะมีภารโคนลมรัชกาลของพระองค์ท่านเพื่อถวายพระราชอำนาจแก่พระเจ้าน้องยาเธอบ้าง พระเจ้าน้องยาเธอที่มีชื่อเสียง

ชาญชัย รัตนวิบูลย์ บทบาทของอภิรัฐมนตรีสภาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า

เจ้าอยู่หัว วิทยานิพนธ์เสนอชื่อ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร) มีนาคม ๒๕๑๘

(อัครสำเนาะ) หน้า ๕๐.

พวกับชาวลื้อคงกล่าวมากที่สุดคือ สมเด็จพระเจ้าจักรพงษ์ขุนวรธา ซึ่งสิ้นพระชนม์ที่สิงคโปร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๓ และเจ้าอาภิวชิตรสุโขมพันธ์ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งทรงได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นขวัญใจของทหารบกและทหารเรือมาตั้งแต่รัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะเจ้าอาภิวชิตรสุโขมพันธ์ ผู้เป็นผู้นำความสามารถและมีประสบการณ์ในกิจการบ้านเมือง และเป็นพระอนุชาต่างพระมารดา ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้หนักคดียิ่งนักว่า กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ ซึ่งบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๖๗ ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นคนไปนั้น เป็นกฎหมายที่สนับสนุนกฎเกณฑ์ของการสืบราชสมบัติโดยสายเลือด โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นสายตรง ดังในมาตรา ๕ ทว่า "ถ้าค้ำขั้นเชื้อพระบรมราชวงศ์ ซึ่งจะควรสืบสันตติวงศ์ใดนั้น ทานหาให้เลือกลำสายตรงก่อนเสมอ ต่อไม่สามารถจะเลือกทางสายตรงใดแล้วจึงให้เลือกตามเกณฑ์ที่สั้นมากและน้อย"^(๑)

อนึ่ง กฎหมายนี้ยอมให้สิทธิแก่พระเชษฐาหรือพระอนุชาต่างพระชนม์เป็นผู้ควรสืบราชสันตติวงศ์ อยู่เหมือนกัน แต่ทว่าได้จัดไว้เป็นลำดับที่ ๑๑^(๒)

สาระสำคัญอีกประการหนึ่งของกฎมณเฑียรบาลฉบับนี้คือ แสดงให้เห็นถึงพระราชอำนาจบริบูรณ์ของพระมหากษัตริย์ในการที่จะจำกัดสิทธิในกบรสืบราชสันตติวงศ์ด้วย เช่นในมาตรา ๑๑ อนุมาตรา ๔ ทว่าด้วยผู้ที่ต้องยกเว้นจากการสืบราชสันตติวงศ์ว่า "เมื่อพระชายาเป็นนางต่างกาดกล่าวคือ นางที่มีสัญชาติเดิมเป็นชาวประเทศอื่น นอกจากชาวไทยโดยแท้ ทานหาให้ยกเว้นเสียจากลำดับสืบราชสันตติวงศ์"^(๓)

ศูนย์วิทยพัทยาการ

เสถียร ลายลักษณ์ (รวบรวม) "กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ มาตรา ๕"

ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๓๗ พ.ศ. ๒๔๖๗ (พระนคร : โรงพิมพ์นิติเวช, ๒๔๖๗), หน้า ๑๗๕.

^๑ กฎมณเฑียรบาล พ.ศ. ๒๔๖๗ ม. ๕ อนุ ๑๑

^๓ กฎมณเฑียรบาล พ.ศ. ๒๔๖๗ ม. ๑๑ อนุ ๔

และมาตรา ๑๒ ที่ว่า "ท่านพระองค์ใดตกอยู่ในแค้นหมิ่นละเมิดบดพรองดังกล่าวนั้นแล้วในมาตรา ๑๑ แห่ง
กฎมณเฑียรบาลนี้ไว้ ท่านว่าพระโอรสองค์หนึ่งบนคาเชือสายโดยตรงของท่านพระ องค์หนึ่งก็ไต่ยกเสียดจาก
ลำดับสืบราชสันตติวงศ์ด้วยเหตุนี้ (๑) ทั้งหนั้นเป็น เรื่องของความพยายามที่จะให้กฎเกณฑ์การสืบราช
สันตติวงศ์ที่แน่นอน โดยวางกฎนั้นว่าจะต้องถือสายเลือดโดยตรง เป็นสำคัญนั่นเอง

ในกรณีของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ซึ่งทรง เป็นผู้สืบราชสันตติวงศ์ต่อจากพระ บาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าฯ นั้น ตามทัศนะของคนทั่วไปอาจกล่าวได้ว่า เป็นเรื่องที่ไม่เคยคาดคิด พระบาทสมเด็จพระ
พระปกเกล้าฯ เองยังทรง ใจคิดว่าทรง เป็นมามีคิในเรื่องนี้ (๒) ทั้งนี้เพราะพระ บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ
ทรงมีพระอนุชารวมพระชนนีถึง ๒ พระองค์และพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ทรง เป็นพระ อนุชาพระองค์
เล็กที่สุด จะพิจารณาพระอนุชาของพระ บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ พร้อมกัน กับการพิจารณา เรื่องผู้ควร
สืบราชสันตติวงศ์ตามกฎมณเฑียรบาลพุทธศักราช ๒๔๖๓ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่คาดคิดที่บัง เกิดขึ้น
กับพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ลำดับผู้ควร สืบราชสันตติวงศ์ต่อจากพระ บาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ
ในกรณีที่พระองค์ท่านไม่ทรงมีพระ ราชโอรส (๓) มีดังนี้

- ๑. สมเด็จพระเจ้าชายชายตรีเพชรรัตนศิริ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๕๐ เมื่อพระชนมายุได้ ๖ พรรษา จึงเป็นอันว่าข้ามไปได้สำหรับสิทธิที่จะทรง เป็นพระรัชทายาท
- ๒. สมเด็จพระเจ้าชายจักรพงษ์ภูวนารถ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๖๓ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนาเป็นนางคางคาว ถึงแม้จะดำรงพระชนมายุจะถูกตัดสิทธิ์

๑. กฎมณเฑียรบาล พ.ศ. ๒๔๖๓ ม. ๑๒

๒. คำ ๆ นี้ทรง เรียกพระองค์เอง เมื่อมีพระราชบันทึกพระราชทานเจ้าคุณกัลยาณมิตร เรื่อง
การปกครอง ดังภาคผนวก ก.

๓. เป็นไปตามอน ๘ มาตรา ที่ว่า "ถ้าแม้ว่าสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไว้พระราชโอรสและ
พระราชธิดา ท่านว่าให้อยู่เหนือสมเด็จพระ อนุชารวมพระ ราชชนนีพระองค์หนึ่งพระ ชนมาญัตติลงมาจาก
พระองค์สมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ขึ้นทรงราชย์สืบราชสันตติวงศ์" ซึ่งในกรณีนี้ต้องตั้งสมมติฐานไว้ก่อนว่า
หากไม่มีพระ ราชโอรสสมควรจะกระทำการอย่างไร

ไปตามมาตรา ๑๑ อนุมาตรา ๔ สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์หนึ่งทรงมีพระโอรสพระองค์หนึ่ง คือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ แต่ทว่าต้องถูกตัดสิทธิ์ไปด้วยเหตุผลของมาตรา ๑๒ ของกฎหมายเพียบรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พุทธศักราช ๒๔๖๗

๓. สมเด็จพระเจ้าชายศิริราชกุมารสิ้นพระชนม์ เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๓๐ เมื่อพระชนมายุได้เพียง ๒ พรรษา

๔. สมเด็จพระเจ้าชายอัยยวงศ์เกษาวุธ สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๖๗

๕. สมเด็จพระเจ้าชายจุฬาราชวรชาติกล สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๖๖

ทว่าสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์หนึ่งพระโอรสพระองค์หนึ่งคือ พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรานนท์วิช หากเป็นไปตาม อนุ. ๕ มาตรา ๕ แห่งกฎหมายเพียบรบาล พุทธศักราช ๒๔๖๗ ทว่า "ถ้าแม้ว่าสมเด็จพระอนุชาพระองค์ควรไต่ทรงเป็นทายาทนั้นหาพระองค์ไม่เสียแล้ว ทว่าหาให้อัญเชิญพระโอรสของสมเด็จพระอนุชาพระองค์นั้นตามลำดับ โดยอนุโลมตามข้อความในข้อ ๒ แห่งมาตรา ๕" (๑) พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้ายอมเป็นผู้ควรสืบราชสันตติวงศ์

แต่ทว่าตามมาตรา ๕ ในหมวดที่ ๓ ว่าด้วยการทรงสมมติและถอดถอนพระวรวงศ์เธอทายาทนั้น

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงไว้ซึ่งพระบรมเชษฐานภาพและพระราชสิทธิ์ที่จะทรงสมมติเจ้านายเชื้อพระบรมราชวงศ์พระองค์ใดพระองค์หนึ่งให้เป็นผู้รัชทายาท สุกแต่จะทรงพระราชดำริเห็นสมควรและเป็นที่ยอมรับพระราชหฤทัยได้ว่าหาพระองค์นั้นจะสามารถสืบราชสันตติวงศ์สนองพระองค์ได้ (๒) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรานนท์วิชยังทรงพระเยาว์ จึงทรงขานมาเสีย ฉะนั้นตำแหน่งรัชทายาทจึงตกทอดมายังพระอนุชาพระองค์สุกทอง และทรงพระชนมอยู่เพียงพระองค์เดียวเท่านั้น คือ สมเด็จพระเจ้าชายประชาธิปกศักดิเดชน์ หรือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวนั่นเอง

(๑) กฎหมายเพียบรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๗ อนุ. ๕ ม. ๕ หน้า ๑๗๗

(๒) เสถียร ลายลักษณ์ "กฎหมายเพียบรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ ๒๔๖๗ ม. ๕" หนังสือเล่มเดียวกัน, หน้า ๑๗๓.

หากแต่่าในขณะนั้นพระนาง เจ้าสุวทันนาพระวรวงศ์เธอในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครมภ์ หากเจ้าฟ้าที่จะประสูติจากพระนางเจ้าฯ เป็นชาย สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์น้อยเป็น ผู้ควรสืบสันตติวงศ์เป็นลำดับหนึ่ง ทั้งนี้เพราะทรงเป็นสายพระโลหิตโดยตรง และถ้าหากเป็นหญิงนั้น ลำดับการสืบราชสันตติวงศ์ที่สมเด็จพระเจ้าชายประชาธิปกฯ ควรได้รับก็เป็นอันดับไปอยู่ลำดับรอง (๑) แต่ถาหากสมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์น้อยเป็นหญิง สมเด็จพระเจ้าชายประชาธิปกฯ ก็จะได้ดำรงตำแหน่ง พระรัชทายาทลำดับหนึ่ง ทั้งนี้เพราะมาตรา ๑๓ ในหมวด ๕ แห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราช สันตติวงศ์ข้งไว้ว่า "ในกาลสมัยนี้ถึงไปถึงเวลาอันควรที่ราชันารีจะได้เสด็จขึ้นทรงราชย์เป็นสมเด็จพระ และอยู่หัวบรมราชินีนาถ ผู้ทรงสำเร็จราชการสัทธิษาคอยางพระเจ้านัดนินโดยลำพังแห่งกรุงสยาม จะนั้น ท่านห้ามมิให้จักเอาราชันารีพระองค์ใด ๆ เข้าไว้ในลำดับสืบราชสันตติวงศ์เป็นอันดับ" (๒) และก่อนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะสวรรคตก็ให้ทรงกำหนดในพระราชนิพนธ์รวมเป็นการบำ ไตแผนอน ครั้นแล้วในวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๖๘ สมเด็จพระเจ้าฟ้าพระองค์น้อยมา เป็นหญิง คือ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าหญิงเพชรรัตนราชสุภา จึงเป็นอันว่าผู้ควรสืบราชสันตติวงศ์ โดยแท้จริงตามกฎมณเฑียรบาลฉบับนั้นคือ สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายประชาธิปกศักดิ์เลิศ

การพิจารณาเพียงหลักการอาจจะทำให้มองไม่เห็นเกล้าที่ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นมามีคในการทรงราชย์ได้อย่างไร จึงสมควรจะพิจารณาให้ละเอียดลง ไปถึงสภาพเหตุการณ์ ในขณะนั้น ประกอบด้วย ซึ่งเรื่องนี้จำเป็นต้องเอาถึงพระนามของสมเด็จพระเจ้าพญาเธอเจ้าฟ้า บริพัตร สุขุมพันธุ์กรมพระนครสวรรค์วรพินิต ทั้งนี้เพราะทรงเป็นผู้มีอิทธิพลมากที่สุดคนในแผ่นดินในขณะนั้น

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เสถียร ลายลักษณ์ "กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ ๒๔๖๗ ม. ๕ อนุฯ ๘" หนังสือเล่มเดียวกัน, หน้า ๑๗๗.

๒ เสถียร ลายลักษณ์ "กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ ๒๔๖๗ ม. ๑๓" หนังสือเล่มเดียวกัน, หน้า ๑๗๕.

กล่าวคือนอกจากจะทรงมีประสมภารทางด้านกิจการงานบ้านเมืองมามากแล้ว ยังทรงรวบรวมในเรื่องการทหารด้วย ทั้งนี้เพราะเคยทรงเป็นเสนาธิการทหารบก และผู้บัญชาการทหารเรือในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ และทรงเป็นเสนาบดีกระทรวงทหารเรือ และเสนาธิการทหารบกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ (๑) บรรดาเหตุการณ์ประจำประเทศไทยได้ให้ความสำคัญต่อสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์นี้มาก ถึงขนาดไขว่คว้าหาโอกาสตามกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ พระราชทานมา สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์นี้จะไต่ทรงราชย์เป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ ๙ ในพระบรมราชจักรีวงศ์ (๒) ซึ่งเรื่องนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เองก็เคยมีกระแสพระราชดำริเห็นสมควร และทรงให้เหตุผลว่า เป็นเพราะสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอพระองค์นี้ทรงรวบรวมในกิจการบ้านเมืองดีและทรงเป็นปณิธานบุคคลที่ควรเคารพและเลื่อมใสของคนส่วนมากอีกด้วย (๓) เคยเห็นจึงปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ไม่ทรงยอมทรงราชย์ ครอบงำกระทั่งสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา แสดงพระองค์เป็นผู้นำพระบรมวงศานุวงศ์และเสนาบดีอยู่เชิญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ สืบราชสันตติ โยธางว่าเพื่อให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ พร้อมทั้งทรงปวารณาตัวว่า พระองค์ท่านพร้อมด้วยเจ้านายทุกพระองค์พร้อมจะเข้าช่วยประคับประคองให้ทรงครองแผ่นดินโดยราบรื่นตลอดไป (๔)

๑ อุกม ประมวลวิทยา, ๑๐๐ เจ้าฟ้าและเสนาบดี (พระนคร : เขษมบรรณกิจ, ๒๕๐๕), หน้า ๔๐๐ - ๔๑๓.

๒ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ไมโครฟิล์ม F.O. 371/10973 Law of Succession to the throne. John to Austin Chamberlain. D. Dec. 11, 1924.

๓ ก.จ.ช. เอกสาร ร. ๓ บ. ๑.๓/๓๒ No.47 ส่วนพระองค์สมเด็จกรมพระยาดำรงฯ แผนกอธิรัฐมนตรี พระราชบันทึกเรื่องการปกครองพระราชทานไปยัง พระกัลยาณมิตรี ลงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม ๒๕๒๕

๔ พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร อัครวิษุวัต ... พระศัพทวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร ๑๕ ธ.ค. ๒๕๑๓ หน้า ๘๓.

ขอเท็จจริง เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์โดย
ที่ใดทรงมุ่งหวังมาก่อนแต่ประการใด ทรงเป็นมามีคจริงสมกับที่ทรงขนานพระองค์เอง ภาวะการณ
ดังกล่าวนั้นผลต่อการพระราชวินิจฉัยและการแสดงออกถึงแนวพระราชดำริทางการเมืองอย่างแน่นอน

๒.๒.๒ พฤติกรรมทางการศึกษา การศึกษาในประเทศ เนื่องด้วยพระบาทสมเด็จพระ
จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะให้พระราชโอรสเป็นทหาร จึงมีพระบรมราชโองการให้
พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เมื่อครั้งยังทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชา เข้าเป็น
นายร้อยพิเศษ โรงเรียนนายร้อยทหารบกตั้งแต่นั้นทรงพระเยาว์ พร้อมกับทรงเสด็จพระอาจารย์สุเทรการ
เขาดวงพระอักษรแก่พระเจ้าลูกยาเธอในพระราชวังดุสิต

ครั้นต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๔๖๐ ซึ่งขณะนั้นทรงมีพระชนมายุ ๒๔ ชันษา และทรงดำรงตำแหน่ง
เป็นพันโทเจ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชา มุ่งบังคับการโรงเรียนนายร้อยชั้นปฐมนิมิต ไททรงลาผนวช
จำพรรษา ณ วัดบวรนิเวศน์ และในปีเดียวกันที่ทรงศึกษาผนวช สมเด็จพระสังฆราชเจ้า สมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในฐานะพระปิตุลา (อา) ไททรงขอรองให้ผนวชอยู่ต่อไป
โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้เป็นพระราชาคณะและได้ตำแหน่งพระสังฆราชแทนต่อไป เพราะขณะนั้น
ทรงมีฐานะเป็นพระราชโอรสพระองค์สุดท้ายคงไม่มีโอกาสได้วาระการแผ่นดิน หากแต่เจ้าฟ้ากรมขุน
สุโขทัยฯ ได้กราบทูลปฏิเสธ เนื่องด้วยทรงมีหวังหวังฆราวาส^(๑)

การศึกษาต่างประเทศ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๘ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ขณะนั้นเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยฯ ทรงมีพระชนมายุได้ ๑๑ ชันษา พระราชบิดาทรงวางแผนการ
ศึกษาให้พระองค์ท่านโดยจัดส่งไปศึกษาที่วิทยาลัยอีตัน ประเทศอังกฤษ หากแต่พระราชบิดาได้เสด็จ
สวรรคตเสียก่อนที่พระองค์ท่านจะจบจากวิทยาลัยอีตัน จึงนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ จึงทรง
รับภาระเป็นผู้อำนวยการศึกษาสำหรับพระอนุชาพระองค์ต่อมา ไททรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เขา
เรียนในโรงเรียนนายร้อยที่วูลิช (Woolwich) ในปีพุทธศักราช ๒๔๔๘ เมื่อพระชนมายุได้ ๑๗ ชันษา

๑ อุดม . ประมวลวิทยาน . เรื่องเดิม หน้า ๗๒๒, ๑๒๘.

เมื่อทรงสำเร็จการศึกษาจากที่นั่นแล้ว ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายร้อยตรีในกองทัพบกอังกฤษ ต่อจากนั้น ทรงเข้าศึกษาต่อในโรงเรียนนายทหารมาทิลด์เคอชอท (Aldershot) ทรงจบการศึกษาจากที่นั่นในปี พุทธศักราช ๒๔๕๗ ได้รับพระยศเป็นร้อยโทนายทหารปืนใหญ่นอกกรมของอังกฤษ ในระหว่างนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชประสงค์จะให้พระองค์ท่านไปทรงศึกษาเพิ่มเติมทางด้านกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อว่ากลับมาจะได้นำไปปฏิบัติราชการ และเป็นที่ปรึกษาทั่วไปของกระทรวงยุติธรรม นอกจากทางด้านกฎหมายระหว่างประเทศแล้วยังทรงมีพระราชประสงค์จะให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ศึกษาวิชาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทหาร (Military History) มาโดยเฉพาะ เพื่อที่จะได้รู้ยุทธวิธีในการรบ^(๑) แต่ทว่ายังมีหนังสือเล่มหนึ่งอย่างใด ได้มีพระบรมราชโองการเรียกตัวพระองค์ท่านกลับพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ เมื่อปลายปี พุทธศักราช ๒๔๕๙ เขาใจว่านอกจากจะเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ แล้ว ยังเป็นเพราะความไม่ตั้งพระทัยที่จะดำเนินตามรอยพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สันเกตได้จากลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ดังนี้

"... ส่วนวิชาทหารหมอมันจะเป็นผู้บอกเอง เขาใจว่าจะพอได้เป็นคนได้ ก็กว่าอยู่ยุโรป เพราะที่ยุโรปคนไหนใครกวดขัน จนเลยเหล้าไหลหมด ก็ระหัง ยุทธวิธีก็ไม่รู้จัก จุณนั้นเอาไว้มืออยู่เลยที่เกี่ยว แยกออกหน้าบนวาลับหลัง เด็ก จะกลัวอะไร กลับเกลียดเอาส่ง..."^(๒)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ ก.จ.ช. ร. ๖ บ. ๔. ๓/๘ No. 3 การศึกษาของเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัย พระราชหัตถ์เลขา พระราชทานพระองค์เจ้าจรัญศักดิ์กฤดากร ๗ พฤศจิกายน ๒๔๕๗.

^๒ เอกสารเกี่ยวกับเรื่องการศึกษาของเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัย ลายพระหัตถ์ของเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกฯ ถวายเจ้าฟ้ากรมหลวงเทเวศวงศ์ ๓๑ ธันวาคม ๒๔๕๗.

นอกจากลายพระหัตถ์ของสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎเจ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถแล้ว รายงานของหม่อมเจ้า
บวร เกษกฤดากร ราชทูตและพระอภัยมณีของพระองค์ท่าน พิษณุโลก เจ้าชายแห่งพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังเป็นหลักฐานยืนยันที่ใดก็อีกชั้นหนึ่งด้วย (๑)

แต่ทว่าหลังจากทรงได้รับการฝึกฝนและเคี่ยวเข็ญจากสมเด็จพระเจ้าฟ้ามงกุฎเจ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ
แล้ว ไท่ได้จกกลับไปทรงศึกษา คราวนี้พระองค์เองมีพระราชประสงค์จะทรงศึกษาและดูงานด้านทหาร
เพิ่มเติมที่ประเทศฝรั่งเศส (๒) ณ ที่นั้นไท่ทรงไปประจำกองทหารราบที่ ๒๒ อยู่ ๒ เดือน ประจำกอง
ทหารปืนใหญ่อยู่ ๒ เดือน ประจำกองทหารม้าอยู่อีก ๒ เดือน หลังจากนั้นไท่ทรงไปดูงานกองทหาร
ต่าง ๆ และกองบิน แล้วจึงเสด็จเข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารชื่อ Ecole de Guerre
รวมเวลาที่ทรงศึกษาและดูงานในประเทศฝรั่งเศสได้ ๓ ปี

ข้อสังเกตจากเรื่องพื้นฐานทางการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประการแรก
เราอาจกล่าวได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีไท่ทรงเตรียมพระองค์เป็นพระมหากษัตริย์เลย
ทรงได้รับการฝึกหัดมาให้เห็นทหารตามแผนการศึกษาที่พระราชบิดาและพระเชษฐาไท่ทรงวางไว้ อีก
ประการหนึ่ง ทรงศึกษาอยู่ในยุโรปถึง ๑๓ ปี น่าจะทรงได้รับวิธีการคิดแบบมีเหตุผลจากสังคมของ
ชาวตะวันตก จึงอาจเป็นไปไคว่าวิธีการดังกล่าวนี้จะค่อย ๆ ปรับเข้ากับพระอนุชาสืบ จนทำให้ทรงเป็น
นักคิดนักปฏิบัติด้วยตนเอง

ก.จ.ช. ร. ๒ บ. ๔. ๓/๑ No. 3 การศึกษาของเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัย รายงานการศึกษา
ของเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัย ซึ่ง บ.จ.บวร เกษ กฤดากร บังคมทูลมายังพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า
ซึ่งมีใจความว่า "The above plans perposed for the Prince's military education
would not, I believe, accord with his arm personal feelings and inclinations,
as would, as a matter of princible, be desirable. The prevalent opinion as
to the worth of the British Army is, I believe, not unconnected with this."

๒
ก.จ.ช. ร. ๒ บ. ๓/๑๒ No. 3 การศึกษาของเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัย ลายพระหัตถ์
เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์ฯ กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑๔ กรกฎาคม ๒๔๖๔

๒.๒.๓. พฤติกรรมทางการเมือง ในเรื่องการแสดงออกของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวต่อการเมืองและการปกครองของประเทศไทย ก่อนหน้าที่พระองค์ท่านจะเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัตินั้น อาจกล่าวได้ว่าพระองค์ท่านไม่ค่อยทรงมีผลงานทางด้านการงานเมือง ทั้งนี้เพราะทรงมีพระพละไม่สมบูรณ์เนื่องจากพระโรคเรื้อรังถึงขนาดมีเสียงเล่าลือว่าจะตายวันตายพรุ่งมิรู้ได้อีกทั้งยังทรงมีพระชนมายุน้อยที่สุดในบรรดาพระเจ้าลูกยาเธอในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จนไม่คาดคิดกันว่าทรงจะเข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน ชีวิตของพระองค์ท่านนั้นแทบจะไม่ในด้านการกีฬาและทรมานให้ครอบครัวมากกว่า จะทรงมีกิจกรรมทางการเมืองบ้างก็ตอนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ มอบหมายให้ทรงเป็นกรรมการในคณะที่ปรึกษาในส่วนอำนาจบริหารบางอย่างและเป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในบางคราว โดยโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยาตำรงฯ ทรงเป็นที่ปรึกษาส่วนพระองค์ แต่กระนั้นก็ตามไม่อาจกล่าวได้เต็มปากว่า ทรงเป็นผู้มีประสบการณ์ทางการเมือง

มีเรื่องที่น่าสนใจเรื่องหนึ่งคือ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๖๔ ตอนปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ เมื่อครั้งยังทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชาไปทรงศึกษาเรื่องการจัดระเบียบการปกครองกระทรวงทบวงกรมซึ่งจัดกันเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๓๕ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ คงจะทรงชื่นชมผลงานนี้มาก เพราะได้ทรงนำเรื่องการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในครั้งนั้นมาพิมพ์เป็นหนังสือแจกงานฉลองพระนครครบ ๑๕๐ ปี อันอยู่ในช่วงรัชสมัยของพระองค์ท่าน พร้อมกับทรงพระราชนิพนธ์ถึงเรื่องนี้ไว้ในคำนำ

สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ F.o. 371/10973 Political

and Financial situation in Siam. Greg to Chamberlain D. Nov. 6, 1925

R. Nov. 8, 1925.

ของหนังสือเล่มนั้นว่า ทรงรู้สึกเคียดแค้นต่อในพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เพิ่มขึ้นมาก และทรงถือว่ากฎการปฏิรูปการปกครองครั้งนั้นเป็นการปฏิวัติแบบพลิกแผ่นดินที่ไม่เสียเลือดเนื้อ ซึ่งไม้อาจทำได้ในประเทศอื่น (๑) มีการกระทำที่สนับสนุนข้อคิดเห็นนี้คือ การจัดระเบียบสภาการแผ่นดินใหม่ในรัชสมัยของพระองค์ท่านโดยถือเอาวิธีการจัดระเบียบการปกครองพุทธศักราช ๒๔๓๕ นั้นเป็นแบบอย่าง อันได้แก่การจัดระเบียบเสนาบดีสภาในปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ เพื่อปรับปรุงโครงสร้างทางการบริหาร โดยฝึกให้คณะเสนาบดีมีความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันและร่วมมือกันทำงานมากกว่าที่เคยเป็นมา จัดระเบียบสภากรรมการองคมนตรีในปีพุทธศักราช ๒๔๗๐ เพื่อให้เป็นที่ปรึกษาขอพระราชทานรับเมืองและตำนานกฎหมาย ตลอดจนฝึกหัดเพื่อจ้างรูปแบบสถาบันนิติบัญญัติต่อไป และจัดตั้งอภิรัฐมนตรีสภาขึ้นในปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ เพื่อให้เป็นตัวประสานนโยบายของรัฐในทุกหน่วยงานของราชการ และเพื่อให้เป็นสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินชั้นสูงสุด เหล่านี้แสดงให้เห็นถึงพระราชดำริที่จะนำเมืองไทยกลับไปสู่ยุคที่ทรงคิดว่าเป็นยุคทองของรัตนโกสินทร์นั่นคือยุคของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกวาระหนึ่ง.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โปรดดูพระราชนิพนธ์คาน้ำของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ในหนังสือ พระราชดำรัส
ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแถลงพระบรมราโชบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน
นี้เคยอ้างแล้ว.